

‘Samen eten is verbinden’

Een legaat van een dankbaar gemeentelid stelde de diaconie van Den Haag-Zuidwest enkele jaren geleden in staat om lunchbijeenkomsten voor alleenstaande ouderen te gaan organiseren. In de Shalom- en de Abdijwijk is dat initiatief goed van de grond gekomen.

De sfeer zit er goed in. Elke gang van de royale lunch wordt met lofuitingen ontvangen. Er ontspint zich een discussie over nut en noodzaak van noodpakketten en elders aan de tafel worden de laatste nieuwtjes uit de kerk doorgenomen. Hoewel de vrouwen in de meerderheid zijn, hebben de mannen qua volume de overhand. De lunchbijeenkomsten van de Abdijwijk worden normaal gesproken in de kerk gehouden, maar in december zijn twee tafels gereserveerd in WoonZorgPark Loosduinen. ‘Dat leek ons wel feestelijk aan het eind van het jaar’, vertellen de diakenen Christiaan Scheen en Jessica van der Heiden, die samen met Thea Wignand de lunch in goede banen leiden.

‘Aanwaaiers’

Gemiddeld genomen zijn er twintig tot vijftientwintig deelnemers. Een deel komt vrijwel elke keer, maar er zijn ook ‘aanwaaiers’, zoals Christiaan ze noemt. ‘Mond-tot-mondreclame levert geregeld nieuwe bezoekers op, ook van buiten de wijkgemeente.’ Soms wordt er een kaarsje aangestoken voor een overledene of een zieke, en meestal is er een moment voor een gedicht of een korte overweging.

Theo van Beek is een van de vaste bezoekers. Met zijn 67 jaar behoort hij tot de jongste. ‘Mijn vrouw is negen jaar geleden overleden en sinds die tijd woon ik alleen. Toen deze samenkomsten begonnen, heb ik me meteen aangemeld.’ Theo geniet van het gezelschap, van wie hij verschillende mensen al kende vanuit de kerk: ‘Het is een mooi extraatje elke maand.’

Corrie Hofland (93) is geen lid van de wijkgemeente, maar voelt zich toch zeer thuis. ‘Via via had ik hiervan gehoord en ik vind dat je er als alleenstaande zelf op uit moet gaan om onder de mensen te komen.’ Twintig jaar geleden overleed haar man, maar ze is niet bij de pakken neer gaan zitten. ‘Er zijn nog zoveel mooie dingen in het leven om van te genieten.’ Af en toe bezoekt Corrie nu ook weleens een kerkdienst. ‘Het spreekt me wel aan. En ik praat graag met dominees. Van huis uit werden we vrijgelaten. Mijn vader vond dat we zelf maar moesten uitzoeken of we bij een kerk wilden horen.’

Warme maaltijd

Ook in de Shalomkerk zijn de lunchbijeenkomsten een succes. Ik schuif begin december aan. Na het welkom door Marja Hollander wordt een minuut stilte in acht genomen voor het overleden gemeentelid Gert, dat altijd van de partij was. We hebben dan al koffie op met wat lekkers dat aangeboden wordt door een nieuwe bezoekerster. De groentesoep, het pasteitje en de tiramisu vallen goed in de smaak. Anders dan in de Abdijkerk wordt hier een warme maaltijd opgediend, bereid door de diakenen en hun helpers in de keuken van de ontmoetingsruimte boven.

Elke tweede maandag van de maand begint de ploeg van Hans Adams, Marja Hollander en Yvonne Casteleijn hier al om negen uur met de voorbereidingen. Deze maandag zijn er maar

liefst 28 eters, van wie een deel thuis wordt opgehaald. 'Sommige bezoekers kunnen zondag niet meer naar de kerk omdat 10 uur te vroeg is voor hen of omdat het te veel energie kost', vertelt Hans. Om die reden begint de samenkomst na de koffie altijd met een halfuur 'zingeving'. Dit keer heeft kerkelijk werker Marjolijn Anema de leiding. Ze ondervraagt de bezoekers over 'decembergevoelens' als nostalgie, verdriet om overleden partners en de verwachting van advent. Er worden kerstliederen gezongen, Marjolijn laat wat muziek horen en vertelt een kerstverhaal.

Mantelzorger

Pieter Taal is een vaste bezoeker. De oud-Scheveninger woont aan de Lozerlaan en heeft een aantal jaren als mantelzorger voor zijn vrouw gezorgd totdat ze werd opgenomen in een verpleeghuis. Daar bezocht hij haar elke dag tot aan haar overlijden. Het verdriet blijft, maar eenzaamheid krijgt bij Pieter geen kans. 'Ik heb nog veel contacten via de kerk en in Scheveningen, onder andere met een clubje waar we van touw, wol en katoen allerlei producten maken.' Door die hobby voelt Pieter zich verbonden met de visserij, de sector waarin veel van zijn familieleden werkten. Zelf heeft hij in zijn jeugd ook nog een tijd op een werf gewerkt.

Ook Henk Rebel is weduwnaar. Met zijn 92 behoort hij tot de oudste bezoekers. In zijn 45-kilometerautootje toert hij nog geregeld door Den Haag: 'Mijn vrouw en ik hebben tot mijn 75e motor gereden, onder andere tientallen keren naar ons favoriete vakantieland Engeland.' Henk heeft een fotoboekje bij zich met foto's van zijn vrouw, de laatste motor en zijn andere grote hobby: tuinieren.

De lunchbijeenkomsten worden erg gewaardeerd door de deelnemers. Er zijn vriendschappen ontstaan. 'Samen eten is verbinden', zegt diaken Hans Adams. 'Zolang het financieel kan, gaan we er zeker mee door.'

Hans Willems

Profetisch staan in de wereld – toen en nu

Hoopvol staan in de wereld van nu. Zo zouden volgens mij de profeten van Israël in het leven gestaan kunnen hebben. Met beide benen stonden ze ferm in hun wereld van nu, met een scherp oog voor wat eraan schortte op het gebied van rechtvaardigheid en medemenselijkheid. Zij hadden een goede antenne voor hoe God de wereld bedoeld had en voelden de pijn telkens wanneer hun ervaring in de alledaagse werkelijkheid anders was.

Die pijn schreeuwden ze uit. Daarom is hun taal vaak zo fel en zo persoonlijk. Ze schreven geen toekomstvoorspellingen maar maatschappijkritiek, vanuit Gods perspectief. In andere bewoordingen schrijft de Amerikaans-Joodse theoloog Abraham Heschel (1907-1972) ongeveer op deze manier over de profeten.

Roerige tijden

Abraham Joshua Heschel werd in 1907 in Warschau geboren in een chassidisch rabbijnengeslacht. Zijn hele leven bleef hij deze traditie hoog houden. Al op vijftienjarige leeftijd publiceerde hij artikelen in een rabbijns tijdschrift en hij was zeventien toen hij ging studeren in Berlijn. Filosofie en Semitische filologie. In december 1932 verdedigde hij zijn dissertatie over profetisch bewustzijn. De doctorstitel kon hij pas krijgen als zijn dissertatie ook als boek was verschenen, maar door de machtsovername van de nazi's in 1933 was dat niet meer mogelijk. Uiteindelijk werd zijn boek *De Profetie* in 1936 gepubliceerd in Krakau. Het boek werd lovend ontvangen ondanks de nazi-ideologie die ook op theologische faculteiten rondwaarde. In die tijd waren er theologen die ertoe opriepen om alles wat Joods was uit de Bijbel te verwijderen. Sommige gingen zelfs zover dat ze Jezus als ariër beschouwden.

Vanaf die tijd probeerde Heschel een positie als docent en onderzoeker te vinden in het buitenland. In de tussentijd gaf hij lezingen in heel Duitsland. Er waren christenen die zijn werk waardeerden, maar ook christenen die ronduit antisemitisch waren, tot Heschels grote verbazing. Later schreef hij daarover: 'Racisme is satanisme, onvervalst kwaad. Je kunt niet God aanbidden en tegelijkertijd tegen de mens aankijken alsof hij een paard is.'

Eind oktober 1938 werden Joden met een Pools paspoort gearresteerd. Heschel verbleef en werkte in Warschau, maar moest later toch vluchten. Zo kwam hij in de zomer van 1939 in Londen aan. Zijn drie zussen en zijn moeder zijn in verschillende kampen vermoord. In 1940 werd hij gevraagd om naar een Hebreeuwse universiteit in Cincinnati te komen en later kreeg hij een baan aangeboden aan het Joods Theologisch Seminarie in New York. Hij zette zich in voor de beschrijving van de spiritualiteit van de chassidische traditie uit Oost-Europa, een traditie die door de nazi's vrijwel vernietigd was. Zijn leerstoel was Joodse ethiek en mystiek. Daarnaast was hij ook maatschappelijk actief. Hij was goed bevriend met Martin Luther King en liep mee in de beroemde mars in Montgomery, Alabama.

Profeet tussen God en mens

Zijn profetenboek gaf hij in de jaren zestig opnieuw in het Engels uit. Profeten noemt hij 'de meest rustversturende mensen die ooit geleefd hebben, (...) die door hun verschijning voor ons een toevlucht zijn in nood, terwijl door hun stem en visie ons geloof overeind wordt gehouden.'¹ Hij beschrijft profeten als mensen met hevige emoties die de machthebbers van hun tijd hard en meedogenloos terechtwijzen. Beeldenstormers, wachters, dienaren, boden van God. Tegelijkertijd ook mensen van hun eigen tijd, geen microfoons of marionetten. De profeten waren niet in de eerste plaats (of misschien wel helemaal niet) voorspellers van de toekomst, maar mensen die bewust en kritisch met beide benen in hun eigen tijd stonden. Kritisch en fel, maar vaak ook hoopvol en troostrijk. Daar komt bij dat hun maatschappijkritiek regelmatig tijdloos is. Ze riepen op tegen corruptie en vóór aandacht voor kwetsbare of arme medemensen. Ze schreven over koningen die hun macht misbruiken en over rijken die anderen uitbuiten, steeds tegen het licht van de verhouding tussen God en mens. In termen van menselijke ontrouw aan het goddelijk verbond. God zoekt de mens, maar vaak geeft de mens niet thuis. De profeten staan daar tussenin. Worden daar regelmatig ook door

verscheurd. Veel profetische teksten staan nog altijd 'hoopvol in de wereld van nu'. *God zoekt de mens* is overigens ook de titel van Heschels 'filosofie van het jodendom'. Heschel zoekt in dit boek naar hoe religie en filosofie elkaar kunnen aanvullen. Niet door regels of dogma's, maar door op zoek te gaan naar het goede en het heilige.

Stem van de tijd

Onlangs vertaalde Bas van den Berg een aantal artikelen van Abraham Heschel uit het Engels. De eerste bijdrage is een gedicht dat Heschel in 1933 in het Jiddisch publiceerde naar aanleiding van de eerste boekverbrandingen in nazi-Duitsland. Ruimschoots voor de Kristallnacht, die plaatsvond in de nacht van 9 op 10 november 1938.

*De honger naar lange messen wordt een schreeuw,
de straat is een vulkaan vol haat.*

*In elke mond is een spiraal van blinde vloeken
en feller dan die blikken zijn de hooghartige gebaren.²*

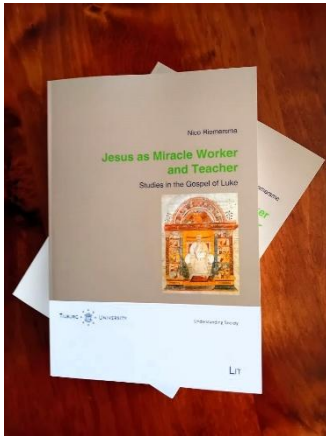
Heschel zag het de verkeerde kant op gaan. Net als de profeten over wie hij schreef, had hij een goede antenne voor de tekenen van zijn tijd. Dat bleef zo, ook nadat hij naar Amerika was vertrokken. In al zijn werk en in zijn inzet voor rechtvaardigheid was Heschel een belangrijke stem in het maatschappelijk debat. Een stem die nog altijd actueel klinkt.

ds. Sara Dondorp

¹ Abraham Joshua Heschel, *De profeten*, Skandalon, Vught, 2013, pag. 18

² Abraham Joshua Heschel, *Morele moed en spirituele durf*, vertaling en redactie Bas van den Berg, uitg. Volzin Magazine, 2025, pag. 14

Nieuw boek, nu over wonderverhalen

‘Een bijzonder aandachtsveld van mij zijn wonderen, in het bijzonder verhalen van dodenopwekkingen. Al van jongs af aan ben ik geboeid door alles wat met de dood te maken heeft.’

Deze zin staat op de website van Nico Riemersma, voormalig predikant van de Bosbeskapel, en daarvoor van de Bethelkerk, en inmiddels al een aantal jaren met emeritaat. In maart 2025 verscheen een nieuw boek van hem, in het Engels om zo meer mee te kunnen doen aan het internationale debat. De titel van het boek luidt: *Jesus as Miracle Worker and Teacher: Studies in the Gospel of Luke* (Tilburg Theological Studies, 11. Berlin/Münster

2025). In het Nederlands: *Jezus als wonderdoener en leraar: Studies in het Lucasevangelie*. In dit nieuwe boek analyseert Nico een zevental wonderverhalen in het Lucasevangelie. Daarop ligt in het boek de meeste aandacht. ‘Vooral op de wonderverhalen die in Lucas 8: 22 - 9: 17 verteld worden. Het zijn wonderverhalen die een climax vertonen: van een dreigende ondergang tot een gestorven meisje.’ In het boek dat twee jaar hiervoor verscheen, besprak hij de verhalen over een slaaf die op sterven ligt, in Kapernaüm (Lucas 7: 1-10) en een dode jongeman, in Nain (Lucas 7: 11-17).

Dit nieuwe boek begint met de vraag hoe je Bijbelse wonderverhalen moet verstaan. Maar Nico bespreekt ook een aantal verhalen waarin Jezus zijn leerlingen onderwijst, waaronder een tweetal gelijkenissen: die van de farizeeër en de tollenaar en die van de onrechtvaardige rechter. Nico Riemersma kan vol vuur vertellen over zijn vakgebied, de uitleg van de Bijbel. En dat doet hij ook in dit interview. Steeds weer doet hij nieuwe gezichtspunten op, gevolg van een nauwgezette lezing van de Bijbelse teksten. Deze inzichten deelt hij graag met anderen. Het is het vierde boek dat hij over het Lucasevangelie schreef; daarnaast redigeerde hij twee andere boeken over Lucas-Handelingen.

Vanwaar deze fascinatie?

‘Ik houd het meest van Bijbelverhalen met een haakje. Dat zijn Bijbelverhalen waarin iets gezegd wordt wat tegen je gevoel ingaat. Wonderverhalen vallen daar ook onder. Het zijn verhalen die je als lezer uitdagen, omdat ze gaan over handelingen van Jezus die naar jouw gevoel als lezer eigenlijk onmogelijk zijn.’ Provocatief noemt hij ze, omdat ze haaks staan op je werkelijkheidsbeleving. Het wonderdebat is lange tijd bepaald door de vraag of ze ook ‘echt gebeurd’ zijn. Hoe begrijpelijk die vraag misschien ook mag lijken, op die manier komen we niet bij het punt dat de wonderverhalen willen maken. Een cruciale tekst voor het verstaan van wonderverhalen is: ‘Wat bij mensen onmogelijk is, is mogelijk bij God’ (Lucas 18: 27). Wat de evangelist met de wonderverhalen wil laten zien, is dat in Jezus God zich manifesteert. Een ander punt uit het boek dat Nico naar voren brengt, is dat woorden als ‘doof’, ‘blind’ en ‘verlamd’ in de Bijbel geen medische termen in onze zin zijn. Bij de blinde in Lucas 18: 25-34 gaat het om iemand die de weg die Jezus gaat, niet ziet. ‘Dat ontdek je na nauwgezette lezing van de tekst, en door kennis hoe in de toenmalige oosterse wereld tegen blindheid en doofheid aangekeken werd.’

Verder nog plannen?

Nico heeft een flinke verbouwing van zijn studeerkamer achter de rug. De reden? Hij zit nog boordevol met ideeën over nieuwe boeken en artikelen. Waar gaat je eerstvolgende boek over? ‘Dat gaat over het Bijbelboek Exodus, waarover ik eerder al een aantal artikelen geschreven heb.’ En je eerstvolgende artikel? ‘Dat gaat over het volk Israël dat graag een koning wil net als alle andere volkeren’ (1 Samuël 8). Je zult hem dus niet achter de geraniums zien zitten, maar wel aan een tafel in de Koninklijke Bibliotheek, en natuurlijk op zijn studeerkamer.

Christiaan Scheen